

مقایسه روندهای بانکداری اسلامی در ایران و سایر کشورهای دنیا هیرو فارابی^۱، امید ترابی^۲

چکیده

هم‌اکنون بانکداری اسلامی، صنعتی کاملاً شکل گرفته‌ای است و تجربه‌های مختلفی از آن در سطح جهان وجود داد. در این مقاله ما سعی داریم تجربه بانکداری اسلامی و روند آن در ایران را با برخی کشورهای اسلامی از جمله، ترکیه، عربستان، پاکستان، بحرین، اندونزی و مالزی مقایسه کنیم. روش تحقیق به صورت توصیفی-تحلیلی بوده و شاخص‌های کلیدی عملکرد^۳ که از سیستم IBI^۴ استخراج شده‌اند برای کشورهای ذکر شده طی سال‌های ۲۰۱۳-۲۰۰۸ مقایسه شده است. بررسی‌های حاصله علاوه بر اینکه تنوع عملکرد بانک‌ها و کشورهای مختلف در ارائه بانکداری اسلامی را تأیید می‌کند، روند به‌کارگیری شاخص‌های مختلف بانکداری اسلامی، اعم از به‌کارگیری عقود مختلف، کارایی و انطباق با مفاهیم شریعت را در این کشورها به خوبی نشان می‌دهد.

واژگان کلیدی: بانکداری اسلامی، شاخص‌های کلیدی عملکرد، مفاهیم شریعت.

طبقه بندی JEL : K00, K22

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

^۱ کارشناس تحقیق و توسعه، شرکت توسعه سامانه‌های نرم‌افزاری نگین (توسن)؛ herofarabi@tosan.com

^۲ عضو هیئت مدیره و قائم مقام شرکت سامانه‌های نرم‌افزاری نگین (توسن) Torabi@tosan.com

^۳ Key Performance Index

^۴ Islamic Banking Intelligence (IBI)

مقدمه

ارائه خدمات بانکداری اسلامی در کشورهای مختلف بر مبنای قوانین و شرایط خاص هر کشور صورت گرفته است. از این رو نبود الگویی واحد در اجرای آن، تجربه‌های مختلفی از بانکداری اسلامی را رقم زده است. در ایران با تصویب قانون بانکداری اسلامی در سال ۱۳۶۲، نظام بانکداری ملزم به ارائه کلیه عملیات بانکی خود در قالب بانکداری بدون ربا طی سه سال شد.

کشور پاکستان سه راهبرد تأسیس بانک‌های کاملاً اسلامی نوپا با مشارکت بخش خصوصی، ایجاد بانک‌های تجاری به‌عنوان مکمل بانک‌های اسلامی، ایجاد یک باجه مخصوص عملیات بانکداری اسلامی در تمام شعب بانک‌های تجاری را برای رشد بانکداری اسلامی مورد هدف قرار داد. انتشار جزئیات عملیات بانکداری اسلامی صورت‌های مالی (ترازنامه و حساب سود و زیان) نیز هدف بانک ملی مالزی برای ارائه بانکداری اسلامی در سال ۱۹۹۶ بوده است. کشورهای دیگر مانند عربستان سعودی و ترکیه نیز دارای یک یا چند بانک اسلامی در نظام بانکی خود هستند که عملیات بانکی را براساس قوانین شریعت و بر مبنای سه اصل تسهیم سود و زیان و اصلی مبتنی بر هزینه و دستمزد و اصل خدمات بدون بهره ارائه می‌کنند (تقی زاده ۱۳۹۱؛ صص ۴۷-۸۰).

اگر چه تجربه‌های کشورهای مختلف در زمینه ارائه بانکداری اسلامی متفاوت است، لیکن بسیاری از بانک‌های کشورهای اسلامی و غیراسلامی که خدمات بانکداری اسلامی را ارائه می‌کنند، دارای شاخص‌های یکسانی در زمینه عملکردی خود هستند که امکان مقایسه آن‌ها نسبت به یکدیگر را فراهم کرده است. مطالعات متعددی در زمینه تجارب بانکداری اسلامی در ایران و جهان انجام شده است. به‌عنوان مثال:

میسمی، حسین (۱۳۹۴)، الگوهای مختلف اجرای بانکداری اسلامی را با مقایسه تجربه ایران و سایر کشورهای اسلامی و غیراسلامی مورد بررسی قرار داده است. بانک‌های مورد بررسی در این تحقیق شامل برهاد مالزی، بانکداری اسلامی سراسری در سودان، بانک توسعه اسلامی، بانک الراجحی عربستان، بانک میزان پاکستان، بانک اسلامی اردن از کشورهای اسلامی و بانک اسلامی بریتانیا و مؤسسه تأمین مالی آمریکا (لاربا) از کشورهای غیرمسلمان

هستند. مقایسه این بانک‌ها از طریق شیوه‌ها، ابزارها و روش‌های تخصیص و تجهیز منابع صورت گرفته است و مواردی را تحت عنوان تفاوت‌ها و مشابهت‌ها در شیوه اجرای بانکداری بدون ربا در ایران و سایر کشورها را به‌عنوان نتایج تحقیق ارائه کرده است. (محرابی، ۱۳۹۱).

تقی‌زاده، خدیجه (۱۳۹۱)، بانکداری اسلامی را در برخی کشورهای جهان و شیوه اجرای آن را در کشورهای مختلفی از جمله ایران، پاکستان، بریتانیا مورد تحقیق قرار داده است و با بهره‌گیری از تجارب این کشورها، مواردی را در جهت کاهش ابهام‌ها و ایرادهای موجود ارائه کرده است.

محرابی، لیلا (۱۳۹۱)، ساختار بانکداری اسلامی را در کشورهای اسلامی مورد بررسی قرار داده است. این بررسی کشور مالزی را به‌عنوان یک مثال موردی، با استفاده از شاخص‌های مختلف عملکرد مورد بررسی و مقایسه با ۱۴۲ کشور برتر جهان قرار داده است. نتایج این بررسی بدین شرح است که رشد سریع و عملکرد مثبت بانکداری اسلامی را دستاورد بانکداری و تأمین مالی اسلامی مالزی عنوان کرده است. همچنین این کشور را به‌عنوان یکی از مناطق کلیدی در صنعت بانکداری برای پیشرفت‌های آتی مطرح کرده است که لازم است مورد حمایت گسترده قرار گیرد تا بتواند محصولات و خدمات جدید بانکداری اسلامی را برای بقاء و جهانی شدن صنعت بانکداری اسلامی به‌صورت مداوم ارائه کند (میسمی، ۱۳۹۴).

حسن‌زاده، علی (۱۳۹۱) تجربه‌های موفق بانکداری اسلامی در جهان را با مطالعه موردی کشور مالزی مورد بررسی قرار داده است. این محقق کشور مالزی را به‌عنوان یکی از الگوهایی که بانکداری اسلامی را در کنار بانکداری متعارف با موفقیت اجرا کرده، معرفی کرده است. این بررسی در عین ترسیم نحوه عمل در نظام بانکداری دوگانه در مالزی، به ویژگی بانکداری اسلامی این کشور با استفاده از شاخص‌های کلان و معرفی پیش‌نیازها و پس‌نیازها و همچنین ابزارهای موردنیاز برای اجرای بانکداری اسلامی پرداخته است (حسن‌زاده، ۱۳۹۱).

افشار محمدیان، حسن (۱۳۸۹). تحولات بانکداری اسلامی در جهان و ایران را در مقاله‌ای تحت عنوان، سیری در تحولات بانکداری اسلامی در جهان و ایران مورد واکاوی قرار داده است. در این بررسی ویژگی‌های بانکداری ربوی، ظرفیت‌های بانکداری اسلامی برای مشارکت بیان شده و همچنین بانکداری اسلامی در ایران و ویژگی‌های آن به تفصیل تشریح شده است (افشار محمدیان، ۱۳۸۹).

نبی، منوچهر و همکاران (۱۳۸۸)، با انجام یک پژوهش تطبیقی تحت عنوان مطالعه تطبیقی بانکداری اسلامی و متعارف در ایران و مالزی (با رویکرد سودآوری)، با استفاده از روش‌های اقتصادسنجی، شاخص‌های سودآوری را برای ایران و مالزی برآورد کرده است و سودآوری در فعالیت‌های بانکداری مالزی را متأثر از ارزش‌داری‌های این بانک دانسته، درحالی‌که چنین نتیجه‌ای برای ایران حاصل نشده است. (بحیرایی و همکاران، ۱۳۹۱)

اگرچه مطالعات متنوعی در رابطه با بانکداری اسلامی و تجربه‌های آن انجام شده است، لیکن امکان مقایسه روند بانکداری اسلامی ایران با برخی کشورهای اسلامی طی یک دوره مشخص با استفاده از داده‌های مربوط به شاخص‌های کلیدی عملکرد از جمله ویژگی‌های برجسته تحقیق حاضر است که در هیچ یک از پژوهش‌های موجود صورت نگرفته است. در این تحقیق علاوه بر ارائه اطلاعات مالی هر یک از کشورها در رابطه با شاخص‌های شریعت اسلامی، نسبت‌های مقایسه‌ای آن‌ها و همچنین رتبه هر کشور و روند تغییراتشان طی دوره مورد بررسی ارائه شده است.

۱- روش تحقیق

روش تحقیق در این بررسی توصیفی-تحلیلی با استفاده از مقایسه شاخص‌های کلیدی و مفاهیم کاربردی در بانکداری اسلامی است. از نظر هدف، این پژوهش از نوع تحقیقات کاربردی است که نتایج حاصل از آن می‌تواند برای طیف گسترده‌ای از مدیران، تحلیلگران و علاقه‌مندان به موضوع‌های بانکداری اسلامی مورد استفاده قرار گیرد. برای مقایسه تجربه کشورهای مختلف هفت شاخص کلیدی شامل، شاخص‌های کارایی، سودآوری، نقدینگی و جوه، ریسک و سرمایه، کیفیت دارایی‌ها، قراردادهای اسلامی و مقاصد شریعت مبنا قرار داده شده و بر اساس آن روند بانکداری اسلامی در این کشورها بررسی شده است. برای هر یک از این شاخص‌ها نیز معیارهایی در نظر گرفته شده است که به شرح زیر است. در ادامه هر یک از شاخص‌های نام برده و نسبت‌های مورد استفاده برای آنها معرفی خواهد شد.

۲- شاخص‌های کلیدی عملکرد

۲-۱- شاخص کارایی

به‌طور کلی کارایی مفهومی نسبی است و مقایسه بین عملکرد واقعی و عملکرد ایده‌آل را نشان می‌دهد. کارایی بیش‌تر در سه حوزه مهندسی، مدیریت و اقتصاد مطرح است. در اقتصاد مفهوم کارایی همان تخصیص بهینه منابع است. هر سازمانی مجموعه‌ای از ورودی‌ها را برای تولید تعدادی خروجی اعم از کالا یا خدمات استفاده می‌کند. برای مثال شعب بانک‌ها به‌عنوان واحدهای مشابه ورودی‌هایی همچون نیروی انسانی، امکانات، فضا و ... را به کار می‌گیرند تا خروجی‌هایی مانند میزان جذب سپرده‌ها، میزان اعطای تسهیلات و میزان ارائه خدمات را تولید کنند. (احدی و همکاران، ۱۳۸۸).

برای محاسبه کارایی نظام بانکداری اسلامی و مقایسه با کشورهای مختلف از نسبت‌های زیر در این تحقیق استفاده شده است:

- نسبت هزینه به درآمد
- نسبت هزینه‌ها به کل دارایی‌ها
- نسبت درآمد به دارایی‌ها
- نسبت هزینه‌های پرسنلی به کل هزینه‌ها
- نسبت خدمات بانکداری به کل درآمد

۲-۲- شاخص سودآوری

سودآوری از اهداف اصلی و اساسی است که معیار و شالوده شکل‌گیری فعالیت بانک را تشکیل می‌دهد. سودآوری، ارتباط در خور توجهی با کارایی فعالیت‌ها و عملیات بانک دارد و عبارت است از توانایی به‌دست آوردن درآمد و سود. سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان علاقه زیادی به ارزیابی سودآوری جاری و آتی یک نهاد مالی و یا شرکت‌ها دارند. این سازمان‌ها نیز برای جذب سرمایه موردنیاز خود مجبور هستند سود کافی برای تأمین بازده مناسب برای سرمایه‌گذاران به‌دست آورند. در صورتی که نهادهای مالی / شرکت‌ها سود کافی تحصیل نکنند، قادر به جذب سرمایه موردنیاز برای اجرای انواع پروژه‌ها از طریق سهام‌داران نخواهند بود. دوام و بقاء این نهادها در بلندمدت به توانایی آن‌ها در کسب

درآمد برای انجام کلیه تعهدات و تأمین بازده مناسب برای سهام‌داران اصلی بستگی دارد. درآمد یا سود خالص تنها معیار اندازه‌گیری سودآوری است. لیکن با توجه به اینکه این دو معیار نمی‌توانند نسبت به بزرگی و اندازه نهادها، شاخص سودآوری را منعکس کنند، برای سنجش کیفیت سود از نسبت‌های سودآوری استفاده می‌شود. این نسبت‌ها در ارزیابی فعالیت عملیاتی بانک مورد استفاده قرار گرفته و میزان آن‌ها را در تحصیل سود و بازده خالص نسبت به درآمد یا نسبت به سرمایه‌گذاری می‌سنجد. در این تحقیق از نسبت‌های زیر برای بررسی و مقایسه سودآوری کشورهای مورد بررسی استفاده شده است:

الف- نسبت بازدهی به دارایی ROA

ب- نسبت بازدهی به حقوق صاحبان سهام ROE

ج- نسبت پوشش سود^۱

د- سود هر سهم EPS

۲-۳- نقدینگی و سرمایه‌گذاری

نقدینگی به‌عنوان یکی از موضوع‌های مهم و قابل توجه برای یک بانک به معنای توانایی اجرای تعهدات مالی خود در سررسید معین است. ممکن است یک نهاد کسب‌وکار توان مالی داشته باشد، لیکن به دلیل تطابق نداشتن میان [سررسید] دارایی‌ها و بدهی‌ها، قادر به ایفای تعهدات خود نباشد و بانک را متحمل برخی ریسک‌ها از قبیل ریسک نقدینگی و یا ریسک اعتباری کند. این موضوع مختص بانکداری متعارف نیست و بانکداری اسلامی را به‌علت محدود بودن ابزارهای کنترل نقدینگی بیش‌تر درگیر کرده است.

توانایی یک بانک اسلامی در فراهم کردن نقدینگی، نیازمند نگهداری دارایی‌های مالی با قابلیت نقدشوندگی بالا و قابلیت جابه‌جایی سریع است. بدین منظور، بانک‌های اسلامی برای مدیریت نقدینگی ایده‌آل لازم است مقداری دارایی را به صورت نقد یا با سودآوری کم نگهدارند که این مستلزم کنترل، بررسی و ارزیابی مسائل مهم در ترازنامه از جمله نقدینگی، توان واریز بدهی‌ها و انعطاف‌پذیری مالی و همچنین تراکم، تنوع، زمانبندی و کیفیت

¹ Profit Coverage Ratio

دارایی‌ها و بدهی‌هاست. در این بررسی چهار نسبت به‌عنوان نسبت‌های ارزیابی نقدینگی در مقایسه ایران و سایر کشورهای مورد بررسی به شرح زیر مورد استفاده شده است:

اول - نسبت تسهیلات ارائه شده به سپرده

دوم - نسبت تسهیلات ارائه شده به دارایی‌ها

سوم - نسبت پرتفوی سرمایه‌گذاری به دارایی

چهارم - نسبت دارایی‌های نقد

۲-۴- ریسک و سرمایه

سرمایه مناسب و کافی یکی از شرایط اساسی لازم برای حفظ سلامت نظام بانکی است و هر یک از بانک‌ها و مؤسسات اعتباری برای تضمین ثبات و پایداری فعالیت‌های خود باید همواره نسبت مناسبی را میان سرمایه و ریسک موجود در دارایی‌های خود برقرار کنند. در واقع کارکرد اصلی سرمایه در مؤسسات مالی و بانک‌ها، پوشش زیان‌های غیرمنتظره ناشی از ریسک‌های اعتباری، عملیاتی و بازار است. (عمر محمد، ۲۰۰۴) با توجه به کارکرد سرمایه لازم است بانک‌ها و مؤسسات مالی همواره سرمایه موردنیاز برای مقابله با بحران و جلوگیری از بروز ریسک‌های مختلف را مورد ارزیابی قرار داده و در صورت لزوم با اتخاذ سیاست‌های مناسب میزان سرمایه را در سطح بهینه قرار دهند. حقوق صاحبان سهام، دارایی‌ها، تسهیلات ارائه شده، سرمایه‌گذاری‌های انجام شده از جمله اقلام مهم ترازنامه هستند که در بررسی کفایت سرمایه مورد استفاده قرار می‌گیرند.^۱ بر این اساس در این تحقیق از نسبت‌های زیر برای مقایسه کفایت سرمایه و ریسک ایران و سایر کشورهای مورد بررسی استفاده شده است:

الف - نسبت بدهی به دارایی

^۱ سرمایه‌گذاری‌های درازمدت و بدون بازدهی مستمر دارای قدرت نقدشوندگی پایین هستند و در شرایط بحرانی بانک‌ها را با خطر هجوم سپرده‌گذاران برای خروج سپرده‌ها روبه‌رو می‌کند. در نتیجه خطر فروش دارایی‌ها به قیمت نازل به شدت افزایش می‌یابد و بانک‌ها را به ورشکستگی و توقف می‌کشاند.

ب- نسبت مجموع سرمایه^۱

ج- نسبت سرمایه بر اساس ریسک^۲

۲-۵- کیفیت دارایی‌ها

حفظ و بالابردن کیفیت دارایی‌های بانک‌ها نه تنها در بانکداری اسلامی، بلکه در تمام نظام مالی الزام‌آور است. زیرا کاهش کیفیت دارایی‌های به مثابه کاهش سلامت نظام بانکی و بروز ریسک‌های مختلفی از جمله ریسک نقدینگی، ریسک نکول و ریسک اعتبارات است. از این رو معیاری همچون بررسی کیفیت دارایی‌های بانک که شامل وام‌ها و اوراق آن‌ها می‌شود، امکان ارزیابی و مقایسه بانک‌ها را فراهم می‌کند. درآمدها و هزینه‌های بانک در نسبت‌های زیر مبنای مقایسه و ارزیابی کیفیت دارایی در این تحقیق است:

الف- نسبت ناخالص مطالبات معوق^۳

ب- نسبت خالص مطالبات معوق^۴

ج- ذخیره مطالبات مشکوک الوصول^۵

۲-۶- قراردادهای اسلامی

اهداف بانکداری اسلامی، در واقع همان اهداف بانکداری رایج است. با این تفاوت که عملیات و به خصوص معاملات در بانکداری اسلامی براساس اصول و فقه اسلامی صورت می‌پذیرد. مهم‌ترین اصل در بانکداری اسلامی تقسیم سود و زیان حاصل از معامله و پرهیز از پرداخت ربا یا همان بهره پول است که این اصل با به‌کارگیری عقود مختلف در ارائه خدمات بانکداری اسلامی به اجرا درآمده است. عمومی‌ترین عقود که در اجرای این اصل ایفای نقش می‌کنند، شامل مضاربه (تقسیم سود)، ودیعه (به امانت گذاردن)، مشارکت (سرمایه‌گذاری مشترک)، مباحه (قرارداد مبتنی بر قیمت تمام شده) و اجازه به شرط

¹ Core Capital Ratio

² Risk-weighted Capital Ratio

³ Gross Impaired Financing Ratio

⁴ Net Impaired Financing Ratio

⁵ Financing Loss Coverage

تملیک (لیزینگ) هستند. لیکن هم‌اکنون غیر از این موارد، عقود و ابزارهای جدید دیگری نیز در برخی کشورهای اسلامی از جمله مالزی که پیشرو در این زمینه است، با این هدف مورد استفاده قرار می‌گیرند. از جمله مهم‌ترین شاخص‌هایی که در این تحقیق مبنای مقایسه قراردادهای اسلامی بین کشورهای موردنظر است در زیر نامبرده شده‌اند. شایان ذکر است که کلیه این معیارها نسبت به کل تسهیلات اعطا شده می‌باشند:

الف- نسبت تسهیلات فروش اقساطی

ب- نسبت تسهیلات مبتنی بر اجاره

ج- نسبت تسهیلات مبتنی بر فروش آتی (سلف)

د- نسبت تسهیلات با درآمد ثابت

ه- نسبت تسهیلات مبتنی بر کارمزد

و- نسبت مشتقات به دارایی

ز- نسبت تسهیلات بیع العین

ح- نسبت تسهیلات بیع ثمن آجل^۱

ط- نسبت تسهیلات تورق

ی- نسبت تسهیلات مضاربه

ک- نسبت تسهیلات مشارکت مدنی

۲-۷- مقاصد شریعت

مقاصد شریعت با هدف گسترش ارزش‌های اخلاقی، اعم از رحم و شفقت و راهنمایی، ایجاد عدالت، حذف تبعیض و کاهش سختی با ترویج همکاری و به‌طور کلی حمایت دو جانبه از خانواده و جامعه در جوامع اسلامی به کار گرفته می‌شوند. (ایدین، ۲۰۱۲)

همه عالمان مقاصد شریعت در رابطه با اهداف اصلی شریعت اتفاق نظر دارند. با وجود این در طبقه‌بندی این اهداف تفاوت‌ها و مشابهت‌هایی وجود دارد. به‌عنوان مثال

^۱ Bai Bithman Ajil Financing Ratio

این آشور ذکر کرده است که اهداف خاص شریعت باید شامل حفظ نظم، ارتقای رفاه انسانی، جلوگیری از فساد، عدالت و حفظ ثبات و سازگاری باشد. در همان حال ایلال الفاسی اهدافی مانند اصلاح ذهن انسان، توسعه زمین، و مدیریت منافع برای حفظ نظم و نظام امرار معاش، اجرای عدالت و استفاده از منابع طبیعی خدادادی را در طبقه‌بندی خود قرار داده است. یک تعریف جامع‌تر از اهداف شریعت نیز توسط ابوزهارا ارائه شده است. او این مقاصد را به سه دسته کلی شامل آموزش افراد (قاعده فرد)^۱، برقراری عدالت (اقامه عدل)^۲، ارتقای رفاه (جلب مصالح)^۳ طبقه‌بندی کرده است. (عمر محمد، ۲۰۰۴)

امام محمد غزالی به‌عنوان یک شخصیت برجسته اصلاح طلب و مورد احترام در قرن یازدهم، مقاصد شریعت را بر مبنای ارتقای رفاه مردم در پنج دسته شامل، حفظ ایمان (دین)، نفس، عقل، اعقاب (نسل) و ثروت (مال) عنوان کرده و حفاظت از این پنج مورد را خدمت به منافع عمومی می‌داند. همچنین هر گونه صدمه به یکی از این معیارها را علیه منافع عمومی بیان می‌کند.

وجود دسته‌بندی‌های متفاوت برای مقاصد شریعت، ابزاری که بتوان با آن به آسانی دستیابی به این مقاصد را تعیین و نشان داد، الزام‌آور می‌کند. حسین ایدین بیدویی (۲۰۱۲)، دستیابی به اهداف شریعت در عملکرد را الگوسازی کرده است. براساس این پژوهش دستیابی منطقی به عملکرد متعادل اهداف شریعت باید در یک پنج ضلعی نشان داده شود. مزیت این شیوه نشان دادن این است که ابزار مناسبی برای نشان دادن مواردی از سازمان که در تعادل نیستند، می‌باشد. زیرا در نظر گرفتن همزمان عملکرد همه بردارها با هم امکان‌پذیر بوده و مجموع برداری در این نمودار نشان می‌دهد که نهاد [مؤسسه]، در کدام مقاصد متمرکز شده است.

این پژوهش، برای بررسی و مقایسه مقاصد شریعت در بانکداری اسلامی، پنج ضلعی مربوط به این صنعت را مورد استفاده قرار داده است. اطلاع در نظر گرفته شده برای اجابت مقاصد شریعت در نظام بانکی شامل جامعه، سپرده‌گذاران، سهام‌داران، مدیرعامل‌ها و

¹ Tahdhib al-Fard

² Iqamah al-Adl

³ Jalb al-Maslahah

کارکنان بوده که به صورت زیر محاسبه شده‌اند (نمودار شماره ۱).
 کارکنان: نسبت هزینه‌های پرسنلی به درآمد برای شاخص کارکنان به کار گرفته شده است، که درآمد به صورت زیر محاسبه می‌شود.
 درآمد حاصل از پرتفوی سرمایه‌گذاری + درآمد حاصل از ارائه تسهیلات + درآمد حاصل از خدمات بانکداری + دیگر درآمدها = درآمد
 مدیر عامل‌ها: نسبت پاداش به درآمد مدیرعامل‌ها برای این ضلع مورد استفاده قرار گرفته است.

سپرده‌گذاران: درآمد توزیع شده بین سپرده‌گذاران به درآمد جامعه: کلیه عملیاتی که به نفع جامعه صورت می‌پذیرد نسبت به درآمد، به عنوان شاخص جامعه در نظر گرفته شده است.
 تسهیلات قرض‌الحسنه ارائه شده + هبه (کمک بدون عوض) + زکات + مالیات + کمک به فعالیت‌های ورزشی و اجتماعی = عملیاتی که جامعه از آن منتفع می‌شود
 سهام‌داران: نسبت سود سالانه به درآمد

۳- مقایسه شاخص‌های کلیدی عملکرد ایران و بانک‌های اسلامی

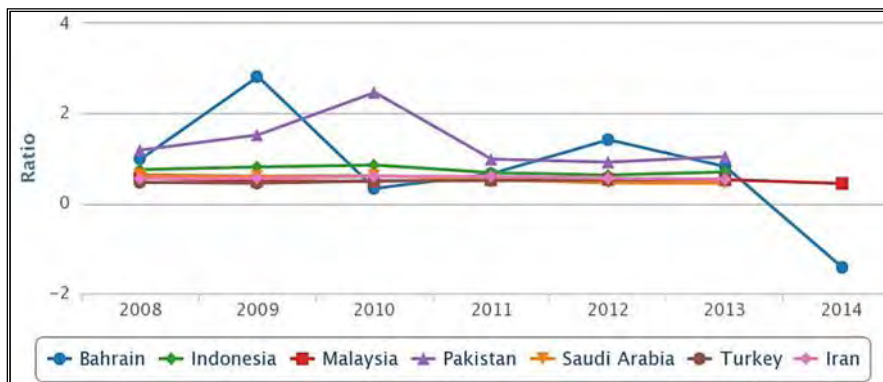
کلیه نسبت‌های مربوط به شاخص‌های کلیدی عملکرد با استفاده از نظام جهانی IBI استخراج شده و نتایج آن به شرح زیر است.

۳-۱- شاخص کارایی

در بین شاخص‌های کارایی در ایران، نسبت هزینه به درآمد (نمودار شماره ۱)، علاوه بر اینکه در سطح پایینی نسبت به سایر کشورها قرار دارد، طی دوره مورد بررسی با کاهش نیز همراه بوده است. بیش‌ترین میزان این نسبت مربوط به کشورهای بحرین، پاکستان و اندونزی است.^۱

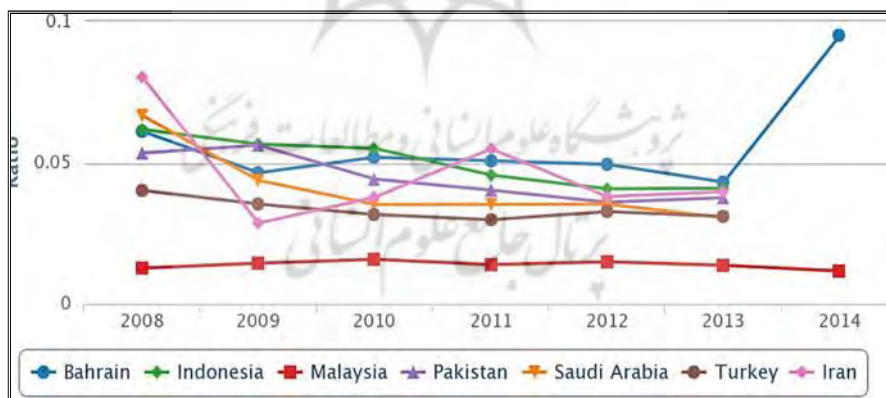
^۱ با توجه به متفاوت بودن مقیاس این نسبت‌ها، روند تغییرات در ایران، در این تصویر به خوبی قابل مشاهده نیست. لیکن چون هدف از این بررسی مقایسه روند ۷ کشور است، ناگزیر به ارائه همزمان آن‌ها در یک تصویر هستیم. تصاویر مربوط به نمایش روند تغییرات ایران در پیوست ۱ به خوبی گویای توضیحات متن است.

نمودار شماره ۱: نسبت هزینه به درآمد

همچنین نسبت هزینه‌ها به دارایی بانک (نمودار شماره ۲)، در ایران با نوسان‌هایی همراه بوده و طی دو سال اخیر روند ثابتی داشته است. در سایر موارد بیش‌ترین میزان این نسبت مربوط به پاکستان و بحرین و پس از آن عربستان سعودی بوده و ایران در رتبه چهارم قرار گرفته است. در رابطه با این نسبت می‌توان گفت تخصیص منابع و دارایی‌ها در کشور مالزی با کم‌ترین نرخ است و پس از مالزی ترکیه و ایران نرخ تخصیص پایینی دارند.

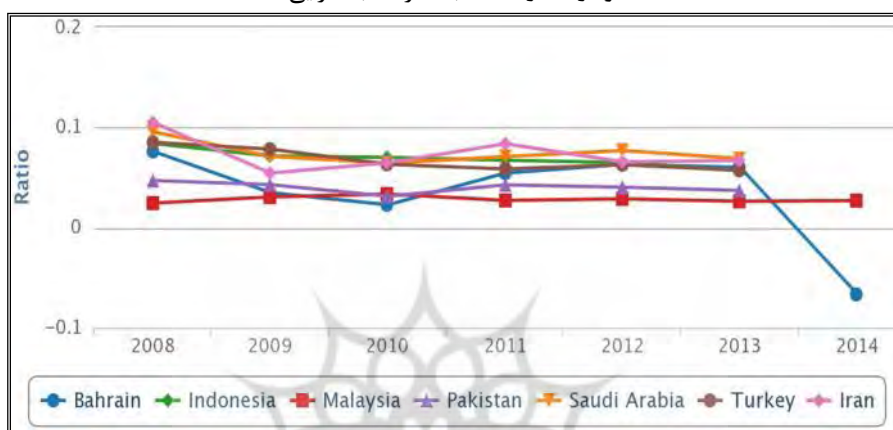
نمودار شماره ۲: نسبت هزینه به کل دارایی

نمودار شماره ۳ مبین این موضوع است که اگرچه نسبت درآمد به دارایی‌ها در ایران، طی دوره مورد بررسی با نوسان‌هایی روبه‌رو بوده است، نسبت به سایر کشورها بیش‌ترین میزان

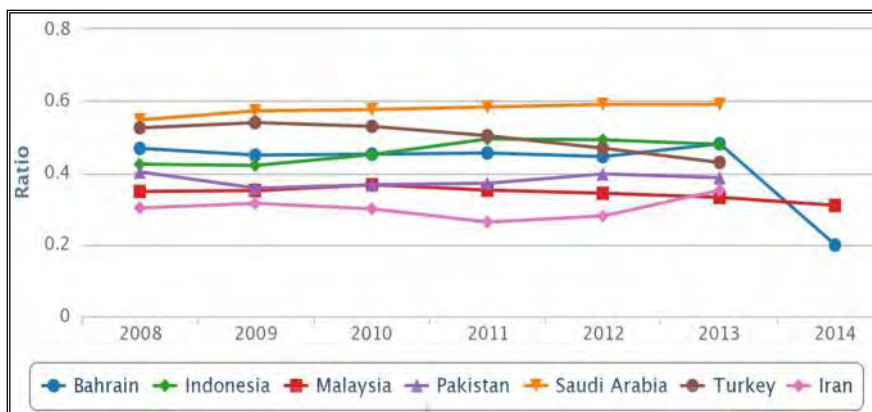
درآمد کسب شده نسبت به دارایی‌ها را دارا بوده و کم‌ترین میزان به مالزی و پس از آن پاکستان تعلق دارد.

نمودار شماره ۳: نسبت درآمد به دارایی‌ها

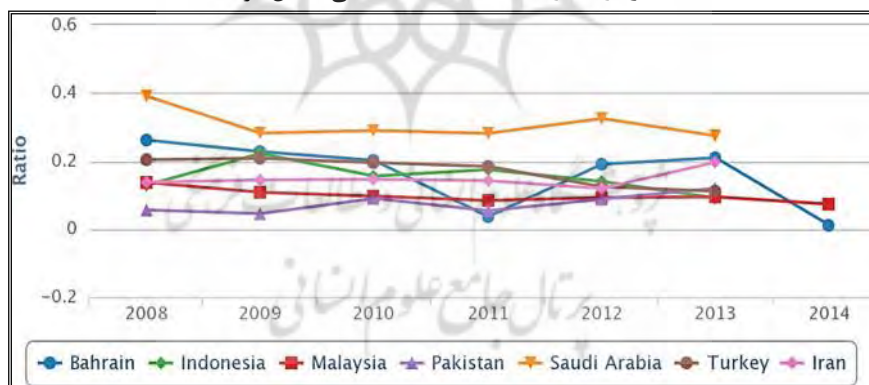
از بین کلیه هزینه‌های بانک، ایران در عین اینکه طی دوره مورد بررسی با افزایش هزینه کارکنان روبه‌رو بوده است، کم‌ترین هزینه را در مقایسه با کشورهای مورد بررسی به کارکنان تخصیص داده است. بیش‌ترین هزینه تخصیص داده شده به کارکنان در بین این کشورها مربوط به عربستان و پس از آن به ترتیب کشورهای ترکیه، بحرین، اندونزی، پاکستان و سپس مالزی دارای بیش‌ترین میزان هزینه کارکنان هستند. در بین این کشورها، مالزی با کاهش چشمگیری، در هزینه‌های کارکنان در سال ۲۰۱۳ روبه‌رو بوده است. (نمودار شماره ۴)

نمودار شماره ۴: نسبت هزینه‌های پرسنلی به کل هزینه‌ها

بیشترین سطح خدمات بانکی ارائه شده نسبت به کل درآمد (نمودار شماره ۵)، به ترتیب مربوط به کشورهای عربستان و ترکیه و کمترین به ترتیب مربوط به ایران و مالزی است. شایان ذکر است میزان خدمات ارائه شده نسبت به درآمد در ایران از سال ۲۰۱۱ افزایش قابل ملاحظه‌ای یافته است.

نمودار شماره ۵: نسبت خدمات بانکی به کل درآمد

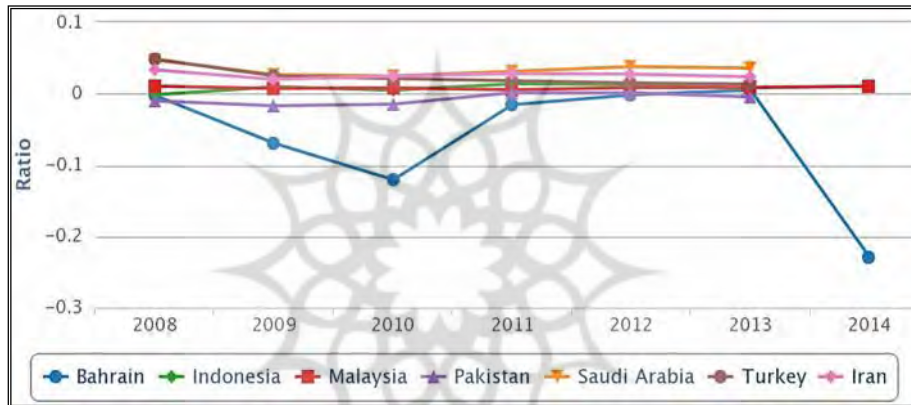

۲-۳- شاخص سودآوری

بررسی نمودار شماره ۶ نشان می‌دهد که بازده نسبت به دارایی‌های ایران، بعد از پاکستان رتبه دوم را در بین کشورهای مورد بررسی داشته و پس از آن ترکیه در رتبه سوم

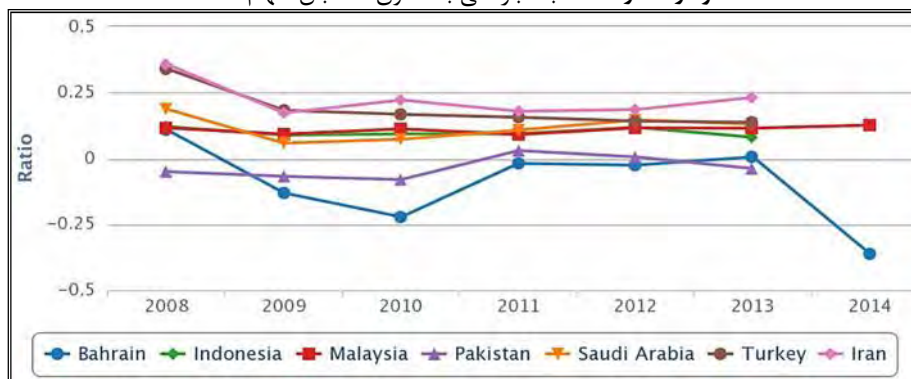
قرار گرفته است. کمترین میزان بازدهی نسبت به دارایی، به ترتیب مربوط به بانک‌های مربوط به کشورهای بحرین، پاکستان و مالزی است. این در حالی است که طی این دوره نرخ این نسبت برای مالزی به‌طور نسبی با اندکی تغییر ثابت مانده است. ترکیه، بحرین و عربستان دارای روند کاهنده بازده نسبت به دارایی‌ها بوده، اندونزی و پاکستان دارای روند فزاینده، و همچنین ایران پس از یک کاهش چشمگیر در سال ۲۰۰۹ نسبت به ۲۰۰۸، تا سال ۲۰۱۲، روند فزاینده داشته و در سال ۲۰۱۳ با اندکی کاهش در سطحی بالاتر از سال ۲۰۰۹ قرار گرفته است.

نمودار شماره ۶: نسبت بازدهی به دارایی ROA

براساس مقایسه کشورهای مورد بررسی در نمودار شماره ۷، رتبه برتر در بازده حقوق صاحبان سهام، با اندکی نوسان و رسیدن به سطحی بالاتر در سال ۲۰۱۳ نسبت به سال ۲۰۰۹، مربوط به ایران است. رتبه دوم مربوط به ترکیه، که دارای رونده کاهنده است، مربوط به ترکیه می‌باشد. سپس سه کشور اندونزی، مالزی و عربستان در جایگاه سوم قرار گرفته‌اند. بانک‌های بحرین و اندونزی با روند کاهنده دارای پایین‌ترین رتبه در این نسبت هستند.

نمودار شماره ۷: نسبت بازدهی به حقوق صاحبان سهام ROE

نسبت پوشش سود (نمودار شماره ۸)، به معنای توانایی پرداخت سود در زمان حال و آینده بین کشورهای مورد بررسی بدین شرح است که، بحرین نه تنها پایین‌ترین نسبت را در این زمینه دارد، نسبت آن منفی نیز است. این نسبت در ایران به‌طور بسیار ناچیزی کاهش داشته است، لیکن پس از آن عربستان سعودی بالاترین نسبت پوشش را دارد. در اندونزی از سال ۲۰۰۹ به بعد صفر بوده و در مالزی، ترکیه و پاکستان تا حدودی روند فزاینده داشته است.

نمودار شماره ۸: نسبت پوشش سود

بیش‌ترین سود پرداخت شده به هر سهم مربوط به بانک‌های اندونزی است، که البته بعد از یک دوره سطح آن در سال ۲۰۱۳ به پایین‌تر از سطح آن در سال ۲۰۰۸ رسیده است.

پس از آن بهترین وضعیت مربوط به ایران است که با روند ثابتی، بالاتر از بانک‌های باقی مانده قرار گرفته است و رتبه بعدی مربوط به مالزی بوده که روند افزایشی داشته است. (نمودار شماره ۹)

نمودار شماره ۹: سود هر سهم

۳-۳- نقدینگی و سرمایه‌گذاری

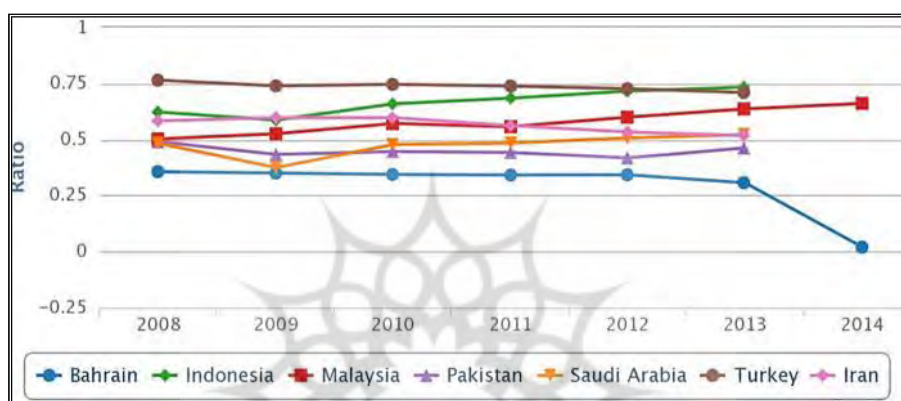
از کل سپرده‌های جذب شده براساس نمودار ۱۰، کم‌ترین تخصیص منابع مربوط به ایران بوده و اندونزی، ترکیه و عربستان بهتر از سایر کشورها توانسته‌اند، سپرده‌های جذب شده را صرف تخصیص و پاسخگویی به تقاضای مشتریان کنند.

نمودار شماره ۱۰: نسبت تسهیلات ارائه شده به سپرده

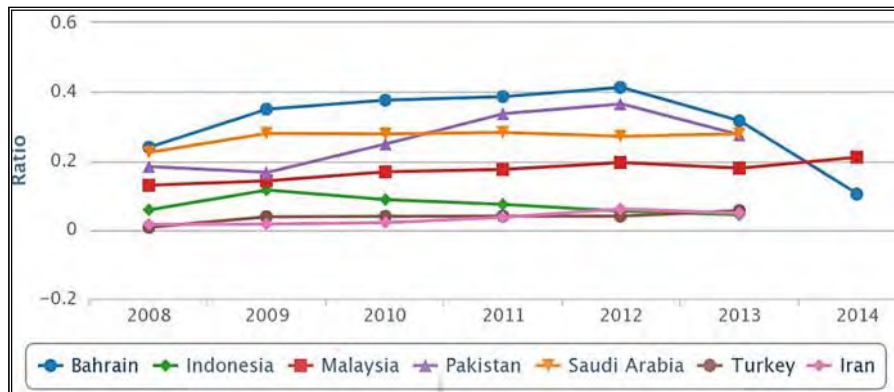
ترکیه بهترین جایگاه را در ارائه تسهیلات نسبت به دارایی‌ها دارد و پس از آن اندونزی شرایط خوبی در رابطه با این نسبت دارد. ایران در بین این کشورها رتبه چهارم را به خود اختصاص داده است. با توجه به اینکه بالاترین حجم دارایی در بین این بانک‌ها به ایران تعلق دارد، چنین رتبه‌ای برای ایران بسیار حائز اهمیت است. (نمودار شماره ۱۱)

شکل شماره ۱۱: نسبت تسهیلات ارائه شده به دارایی‌ها

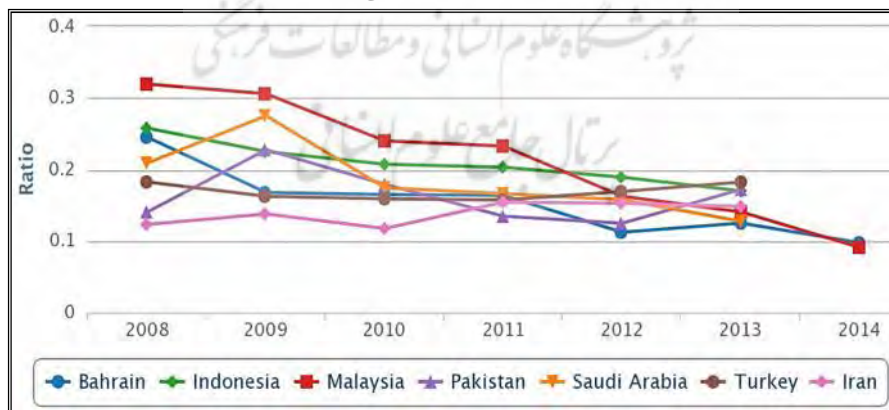
ایران، با یک روند فزاینده، پایین‌ترین رتبه را در شاخص سرمایه‌گذاری نسبت به دارایی‌ها داشته است و بحرین بالاترین رتبه در این زمینه را دارد. پس از ایران ترکیه در این شاخص پایین‌ترین رتبه را دارد. یکی از دلایلی که ایران در این زمینه رتبه پایینی دارد، بالا بودن حجم دارایی‌ها آن است. در بین این کشورها مالزی نسبت به حجم دارایی‌های خود از موقعیت مناسبی در این نسبت برخوردار است و در صورتی که فعالیت بانک‌های این کشور به دور از بنگاه‌داری باشد، می‌توان گفت منابع جذب شده را به نحو احسن به فعالیت‌های سرمایه‌گذاری تخصیص داده است و بهره‌پرداختی به مشتریان ناشی از فعالیت‌های واقعی است. (نمودار شماره ۱۲)

نمودار شماره ۱۲: نسبت پرتفوی سرمایه‌گذاری به دارایی

نمودار شماره ۱۳ نشان می‌دهد که در ابتدای دوره مورد بررسی بیش‌ترین سطح نقدینگی مربوط به کشور مالزی بوده است، این درحالی است که طی دوره با کاهش چشمگیری روبه‌رو بوده و به کم‌ترین سطح نسبت به سایر کشورها در سال ۲۰۱۳ رسیده است. همچنین کم‌ترین نقدینگی در ابتدا مربوط به ایران بوده که با روند نوسانی، به رتبه چهارم پس از ترکیه، اندونزی و پاکستان در سال ۲۰۱۳ رسیده است. بهترین وضعیت و روند تغییرات در رابطه با دارایی‌های نقد مربوط به کشور اندونزی بوده است.

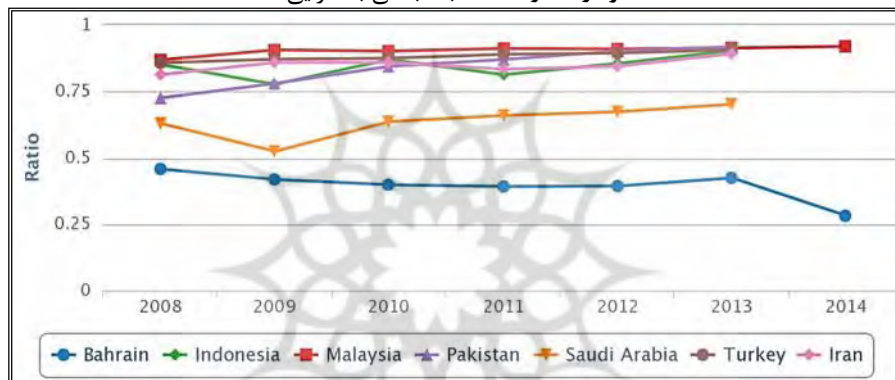
نمودار شماره ۱۳: نسبت دارایی‌های نقد

۳-۴- ریسک و سرمایه

نسبت بدهی به دارایی ایران با اندکی نوسان، پس از مالزی و ترکیه در بالاترین سطح قرار دارد. در واقع مالزی بیش از سایر کشورها و سپس ترکیه و ایران، حجم عمده‌ای از دارایی‌های در دست خود را قرض گرفته‌اند و این منجر به ایجاد ریسک کفایت سرمایه بالا شده است. پایین‌ترین سطح و نرخ تغییرات مربوط به بحرین و عربستان سعودی است (نمودار شماره ۱۴).

نمودار شماره ۱۴: نسبت بدهی به دارایی

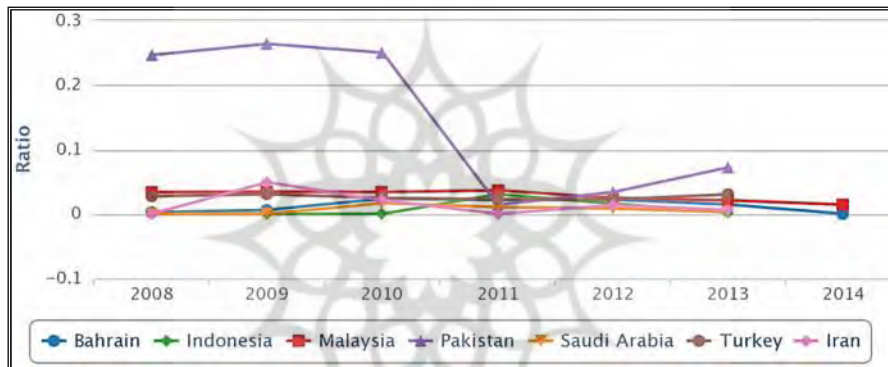

نسبت کفایت سرمایه بر روی سرمایه درجه یک ایران، نسبتاً پایین بوده و تنها نسبت به ترکیه و مالزی وضعیت بهتری دارد. سایر کشورها در این زمینه جایگاه بهتری نسبت به ایران دارند. بحرین، اندونزی و عربستان نسبتاً موقعیت مناسب‌تری دارند. (نمودار شماره ۱۵)

۳-۵- کیفیت دارایی‌ها

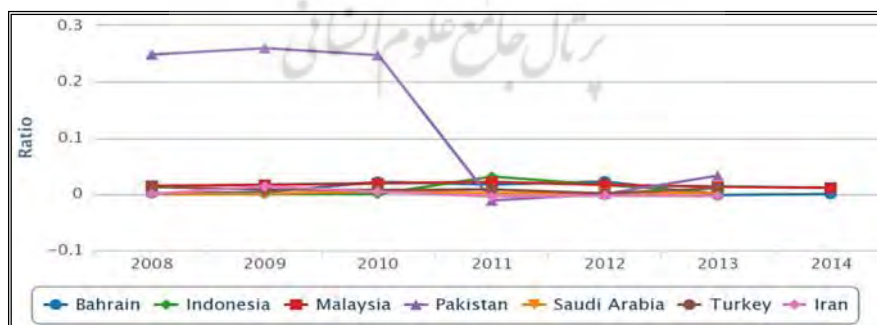
براساس نمودار شماره ۱۷، بیش‌ترین نسبت ناخالص مطالبات معوق مربوط با رقم بالایی مربوط به پاکستان بوده و کم‌ترین مربوط به عربستان است. این در حالی است که طی دوره مورد بررسی، نسبت مطالبات معوق برای ایران اگرچه با نوسان‌هایی همراه بوده است، لیکن به‌طور متوسط در بین این کشورها، جزو سومین کشوری است که پایین‌ترین ناخالص مطالبات را دارند. همچنین کشور مالزی نیز با یک روند کاهنده، بعد از پاکستان بیش‌ترین مقدار از این نسبت را دارد.

نمودار شماره ۱۷: ناخالص نسبت تسهیلات ارائه شده آسیب دیده

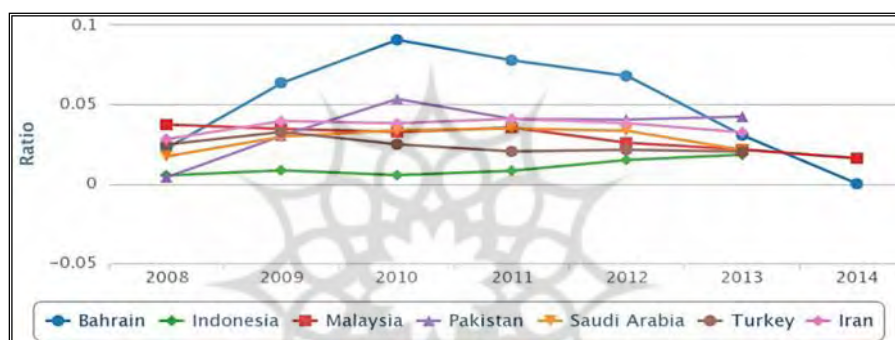
مقایسه مطالبات معوق خالص و ناخالص در نمودارهای شماره ۱۷ و ۱۸ نتایج مشابهی را به‌دست می‌دهد. در حالت خالص نیز، از منظر مطالبات معوق در بین این کشورها، ایران جزء سومین کشوری است که نسبت پایینی از مطالبات معوق را دارد.

نمودار شماره ۱۸: خالص نسبت تسهیلات ارائه شده آسیب دیده

براساس بررسی نمودار شماره ۱۹، بیشترین سطح ذخیره‌گیری، مربوط به کشور بحرین است. ایران نیز، با یک روند نسبتاً ثابت و اندکی کاهش در سال ۲۰۱۳، پس از پاکستان و بحرین رتبه سوم را در نسبت ذخیره مطالبات به خود اختصاص داده است. کشور مالزی با رتبه چهارم، طی این دوره روند کاهنده‌ای داشته و اندونزی با یک روند فزاینده، کمترین سطح ذخیره‌گیری را دارد. ترکیه نیز دارای روند کاهنده بوده و رتبه دوم را در بین مواردی که کمترین نسبت ذخیره‌گیری را دارند به خود اختصاص داده است.

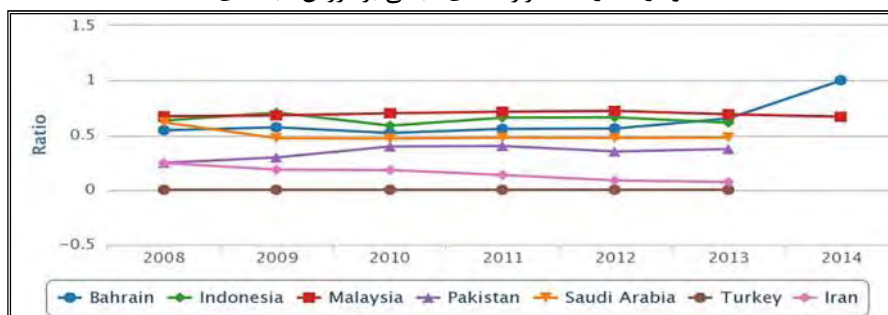
نمودار شماره ۱۹: ذخیره مطالبات مشکوک الوصول

۳-۶- قراردادهای اسلامی

روند به‌کارگیری قراردادهای مبتنی بر فروش [مبادله‌ای] (نمودار شماره ۲۰)، در ایران کاهنده بوده و پس از ترکیه دارای پایین‌ترین رتبه در این زمینه است. بیشترین سطح کاربرد قراردادهای مبتنی بر فروش [مبادله‌ای] با اندکی کاهش مربوط به مالزی بوده و پس از آن اندونزی و بحرین و همچنین پاکستان در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند.

نمودار شماره ۲۰: قراردادهای مبتنی بر فروش [مبادله‌ای]

طی دوره مورد بررسی، استفاده از قراردادهای اجاره برای کلیه کشورهای مورد تحقیق غیر از ترکیه، دارای روند کاهنده بوده است. (نمودار شماره ۲۱) به رغم این روند کاهنده، مالزی بیش‌ترین و اندونزی، عربستان و ایران پایین‌ترین سطح استفاده از قراردادهای اجاره را دارند. کشور ترکیه نیز اگر چه سطح پایینی از قراردادهای اجاره را دارد، لیکن از سال ۲۰۱۱ به کارگیری آن روند فزاینده‌ای به خود گرفته است.

نمودار شماره ۲۱: قراردادهای مبتنی بر اجاره

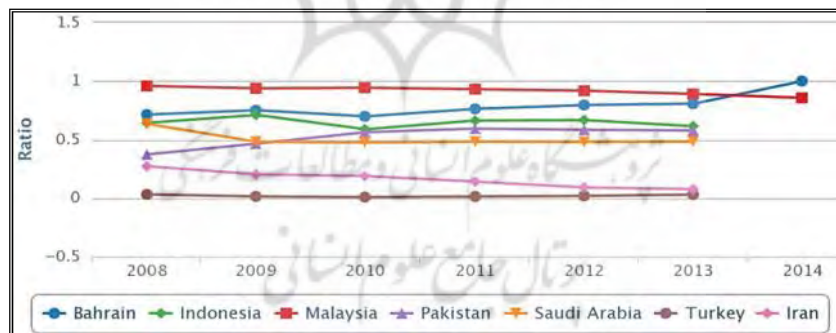
بیش‌ترین سطح به کارگیری قراردادهای سلف مربوط به پاکستان بوده که در طول زمان روند فزاینده داشته است و میزان به کارگیری آن در سایر کشورها از جمله ایران نه تنها در سطح پایینی است، بلکه روند کاهنده نیز داشته است.

نمودار شماره ۲۲: قراردادهای مبتنی بر فروش آتی (سلف)

پس از ترکیه، ایران کمترین سطح به کارگیری قراردادهای مبتنی بر درآمد ثابت را دارد و طی سال‌های ۲۰۰۸-۲۰۱۳ روند کاهنده‌ای در استفاده از این عقد برای ارائه تسهیلات دارد. کاربرد قراردادهای با درآمد ثابت در مالزی بیشتر از سایر کشورها بوده است و پس از آن بحرین، اندونزی، پاکستان و عربستان در رتبه‌های بعدی قرار دارند. نمودار شماره ۲۳ قراردادهای مبتنی بر درآمد ثابت کشورهای مورد بررسی را نشان می‌دهد.

نمودار شماره ۲۳: قرارداد مبتنی بر درآمد ثابت

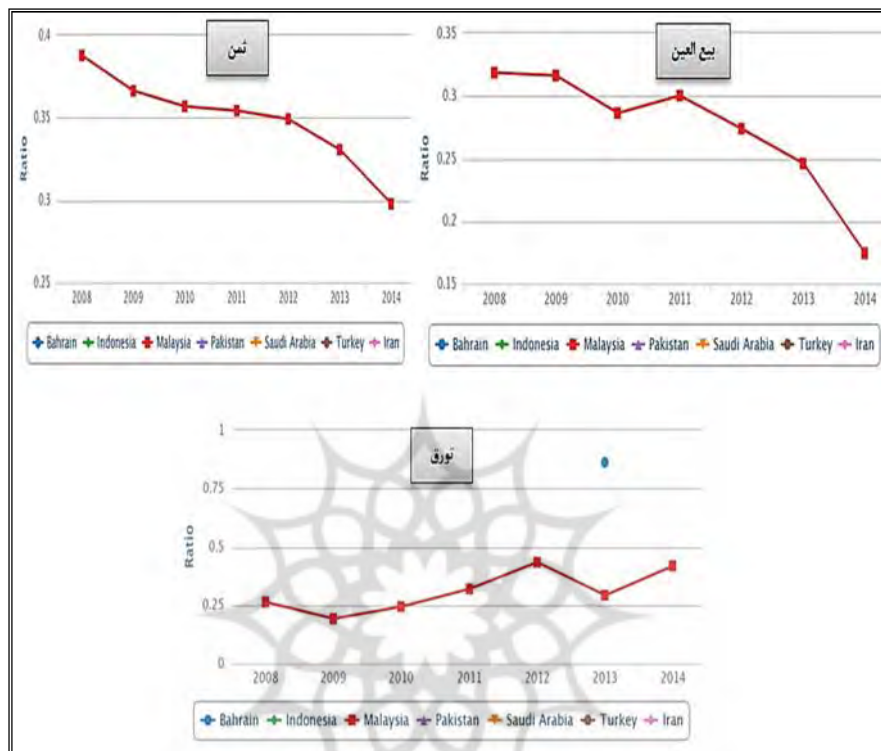

نمودار شماره ۲۴ این موضوع را تأیید می‌کند که تسهیلات کارمزد محور ارائه شده ایران نسبت به سایر کشورها، غیر از بازه زمانی ۲۰۰۸-۲۰۱۰ در بالاترین سطح و بهترین رتبه قرار دارد. سایر کشورها به استثنای بحرین که در بازه نامبرده بیشترین سطح

مالزی، به‌عنوان یکی از کشورهای پیشرو در به‌کارگیری و ابداع ابزارهای جدید در مالیه و بانکداری اسلامی، تنها کشوری است که در بین هفت کشور مورد بررسی علاوه بر سایر عقود نامبرده از سه عقد بیع‌العین و بیع بئمن آجل و تورق نیز استفاده کرده است. البته این درحالی است که طی دوره مورد بررسی میزان به‌کارگیری این دو عقد در این کشور به علت ریسک شریعت کاهش چشمگیری داشته است. این موضوع در نمودار شماره ۲۶ نشان داده شده است.

ریسک شریعت، همتای ریسک مقرراتی و مختص بازارهای سرمایه اسلامی بوده است. این ریسک به این احتمال برمی‌گردد که معاملات/ ابزارهایی، که در حال حاضر قابل قبول [حلال] تلقی می‌شوند، متعاقباً ممنوع [حرام] اعلام شوند. دو مثال از این نوع ریسک: اول- موضوع حاشیه سود در پاکستان و دو- کارزار مناقشات مربوط به معامله‌های مبتنی بر بیع دین است. چنین معامله‌هایی قطعاً در مالزی رو به کاهش است. این اواخر حتی قراردادهای بسیار محبوب مبتنی بر بیع بالثمن عاجل یا (فروش با پرداخت با تاخیر) در مالزی زیر سؤال رفته است. همچنین در زمینه به‌کارگیری تورق نیز مالزی همچنان پیشگام بوده و روند به‌کارگیری آن فزاینده بوده است. در سال ۲۰۱۳ کشور بحرین نیز با حجم بالای از به‌کارگیری این عقد، آن را به سایر عقود مورد استفاد در خدمات بانکی خود اضافه کرده است. شایان ذکر است که قراردادهای بیع‌العین و به علت ریسک شرعی این قراردادها نه تنها سایر کشورها از آن استفاده نکرده‌اند، کشور مالزی نیز سعی در کاهش استفاده از آن دارد.

نمودار شماره ۲۶: بیع العین، بیع ثمن آجل و تورق

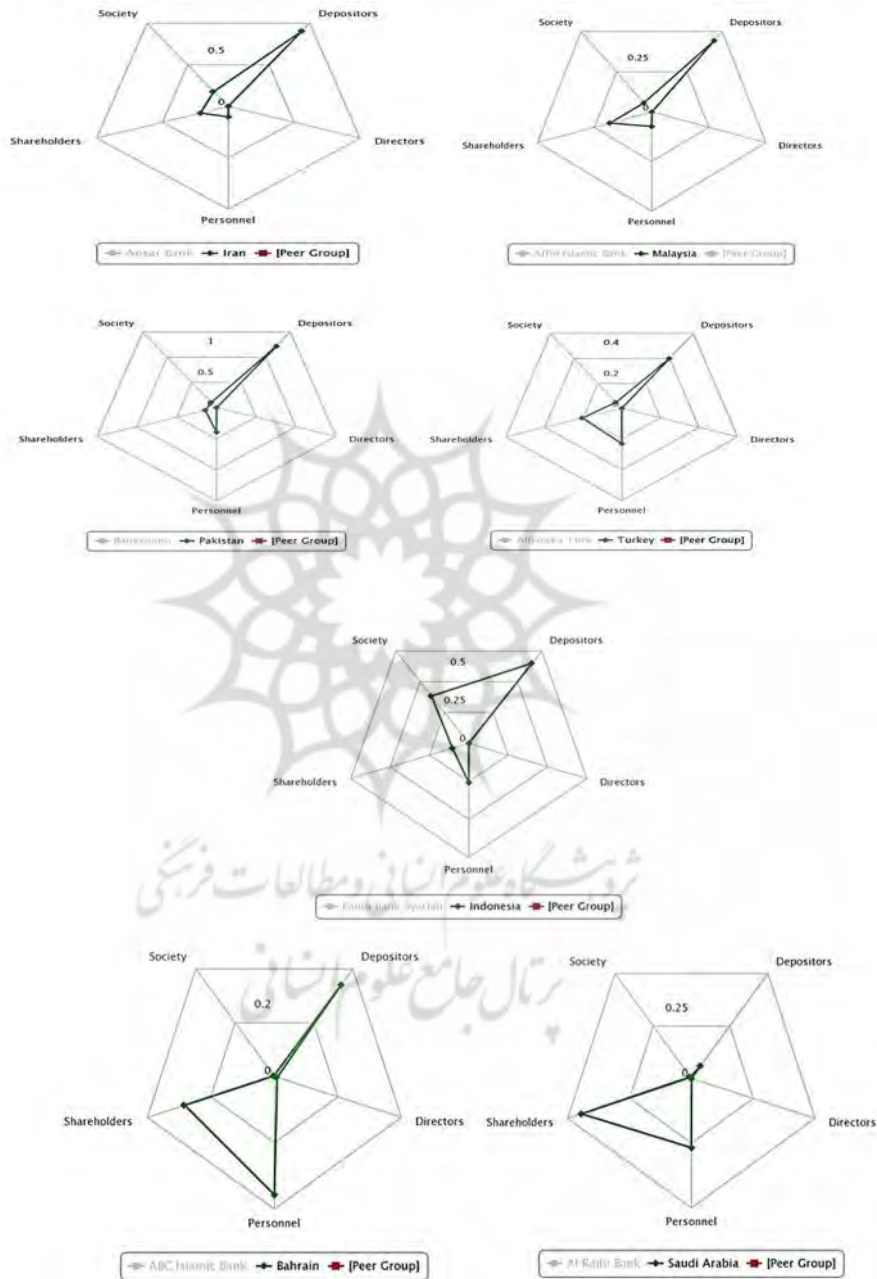

از ابتدای دوره مورد بررسی، همان‌طور که نمودار شماره ۲۷ نشان می‌دهد، ایران بیش‌ترین میزان به‌کارگیری عقد مضاربه را در تسهیلات ارائه شده نسبت به سایر کشورها داشته است که یک روند کاهنده، در سال ۲۰۱۳ رتبه سوم را پس از بحرین (با یک روند فزاینده) و اندونزی (با یک روند نسبتاً ثابت) به‌خود اختصاص داده است. به‌کارگیری این عقد در پاکستان نیز کاهش یافته است. لیکن استفاده از این عقد در مالزی از ابتدا در سطح پایینی بوده است و در سال‌های اخیر اندکی افزایش داشته است. علت استفاده اندک از این عقد، مشکوک بودن آن به ریسک شرعی و حسابداری است. زیرا قرض‌گیرنده در رابطه با موضوع تسهیم ریسک ممکن است سود را کم‌تر از واقع اظهار کند.

۳-۷- مقاصد شریعت

توزیع عدل و درآمد بین سهام‌داران، سپرده‌گذاران، مدیران، کارکنان و جامعه، در الگوی پنج ضلعی برای نشان دادن دستیابی به شریعت به صورت نمودار شماره ۲۹ است. در بین کشورهای مورد بررسی، اندونزی، رتبه اول و ایران و مالزی به ترتیب رتبه‌های دوم و سوم را در دستیابی به مقاصد شریعت دارند. بیش‌ترین فعالیت بانکداری در عربستان سعودی به نفع کارکنان و سهام‌دارن بوده و مقدار اندکی مشمول سپرده‌گذاران است. این در حالی است که مدیران و به خصوص جامعه، از توزیع درآمد و عدل بهره‌ای نبرده‌اند. علاوه بر این بیش‌ترین منفعت خدمات بانکداری در بحرین نیز به نفع سهام‌داران، کارکنان و سپرده‌گذاران بوده است و سهم جامعه از آن صفر و در نتیجه عملکرد آن در دستیابی به مقاصد شریعت بسیار ضعیف است.

نمودار شماره ۲۹: مقایسه توزیع عدل برای دستیابی به مقاصد شریعت و بانک‌های اسلامی

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

با نمایان شدن آثار مثبت خدمات پولی و مالی اسلامی، کشورهای اسلامی و غیراسلامی متعددی با نهادینه کردن بانکداری اسلامی به جای بانکداری متعارف و یا ارائه خدمات بانکداری اسلامی در کنار بانکداری متعارف، به سمت بانکداری اسلامی گرایش پیدا کرده‌اند. ارائه خدمات بانکی در این کشورها، تجارب متعددی ایجاد کرده است. این تحقیق، تجربه ایران را با برخی کشورهای اسلامی اعم از، پاکستان، بحرین، ترکیه، اندونزی، مالزی و عربستان سعودی را در شاخص‌های کارایی، نقدینگی، ریسک و سرمایه، سودآوری، کیفیت دارایی‌ها، قراردادهای و مقاصد شریعت مورد مقایسه و واکاوی قرار داده است. نتایج حاصله بدین شرح است:

اول- در رابطه با هزینه‌ها، هزینه به درآمد بانک‌های ایران در سطح پایینی بوده و کم‌ترین مقدار هزینه پرداخت شده به کارکنان در بین کشورهای مورد بحث مربوط به ایران است. علاوه بر این نسبت درآمد به دارایی ایران بهترین رتبه را برای بانک دارد. با این توضیح در صورتی که بانک‌های ایران بتوانند با ابزارها و روش‌های موجود و نوآوری در این زمینه، خدمات بیش‌تر و متنوع‌تری ارائه کنند، از منظر کارایی، برتر از سایر کشورهای مورد بررسی در این تحقیق بوده و وضعیت کارایی مناسبی دارند.

دوم- در شاخص سودآوری، ایران در دو نسبت بازده به دارایی و بازده به حقوق صاحبان سهام علاوه بر اینکه طی دوره مورد بررسی دارای روند فزاینده بوده است، رتبه برتر را نیز دارد. همچنین در نسبت پوشش سود اگرچه به‌طور ناچیز طی دوره مورد بررسی، روند کاهنده داشته، رتبه دوم را بعد از عربستان به‌خود اختصاص داده است و در نسبت سود پرداخت شده با یک روند ثابت طی دوره، بعد از اندونزی در جایگاه دوم قرار گرفته - است. از این رو می‌توان گفت در شاخص سودآوری، ایران نسبت به سایر بانک‌های مورد بررسی جایگاه مناسبی دارد.

سوم- در بررسی، تجزیه و تحلیل شاخص نقدینگی و سرمایه‌گذاری، ایران رتبه و جایگاه مناسبی نسبت به سایر کشورهای مورد بررسی ندارد. به‌نحوی که در نسبت‌های "تخصیص سپرده به تسهیلات، نسبت پرتفوی سرمایه‌گذاری به دارایی و نسبت دارایی‌های

نقد"، پایین‌ترین رتبه را نسبت به بقیه داشته است و در نسبت تسهیلات ارائه شده به دارایی‌ها پس از ترکیه، اندونزی و مالزی رتبه چهارم را دارد. این درحالی است که طی دوره مورد بررسی برخی نسبت‌ها مانند شاخص نقدینگی و سرمایه‌گذاری بهبود یافته و روند افزایشی پیدا کرده است.

چهارم- همچنین از منظر شاخص‌های کفایت سرمایه و ریسک نیز، ایران پس از مالزی و ترکیه بالاترین نسبت بدهی به دارایی و همچنین رتبه پنج را در شاخص کفایت سرمایه درجه یک داشته و با یک روند ثابت رتبه چهارم را پس از بحرین، پاکستان و عربستان دارد. از این رو در زمینه کفایت سرمایه نیز می‌توان گفت بهتر است، کفایت سرمایه در ایران بیش‌تر مورد توجه قرار گیرد و در صورت امکان به بازنگری و تغییر سیاست در این زمینه توجه شود.

پنجم- میزان ذخیره‌گیری در ایران، با یک روند نسبتاً ثابت و اندکی کاهش در سال ۲۰۱۳، پس از پاکستان و بحرین، در بین بانک‌هایی که ذخیره‌گیری بالایی دارند رتبه سوم و مالزی با روند کاهنده، رتبه چهارم، و اندونزی با یک روند فزاینده، کم‌ترین سطح ذخیره‌گیری و بحرین بیش‌ترین ذخیره را دارد. علاوه بر این، ایران در بین بانک‌های مورد بررسی رتبه سوم را در میزان مطالبات داشته و از این رو می‌توان گفت دارایی‌های بانک‌های ایران نیازمند بازنگری و ایجاد سیاست‌های صحیح برای بالا بردن کیفیت آن‌هاست.

ششم- بیش‌ترین تمایل بانک‌های ایران، به سمت قراردادهای مضاربه، مشارکتی و قرض‌الحسنه بوده و کاربرد عقود مبادله‌ایی علاوه بر روند کاهشی آن، در سطح پایینی نیز قرار دارد. به‌نحوی که پس از ترکیه پایین‌ترین رتبه مربوط به ایران است. علت کاهش کاربرد این نوع قراردادها، قوانین و مقررات حاکم بر استفاده از عقود نرخ‌های مربوطه است. علاوه بر این گرایش به سمت عقود مشارکتی نیز به همین علت است. زیرا نرخ عقود مبادله‌ایی در ایران بسته شده است و بانک‌ها به سمت عقود مشارکتی که بر مبنای تسهیم سود و زیان است روی آورده‌اند. البته این موضوع از جنبه اهداف بانکداری اسلامی به‌شرطی که بانک‌ها برای این نوع قراردادها

وثیقه‌ای دریافت نکرده و نوع قراردادده کاملاً مبتنی بر اصول اسلامی باشد، بسیار خوب و حائز اهمیت است.

هفتم- در بین بانک‌های مورد بررسی، در اجرای مقاصد شریعت، ایران توانسته پس از اندونزی جایگاه دوم را به خود تخصیص دهد، زیرا تا حدودی توانسته به برخی جنبه‌های اجتماعی توجه بیشتری کند و بر ایجاد منفعت به سود جامعه نسبت به سایر بانک‌ها بیش‌تر متمرکز شود. عملکرد کشورهای بحرین و عربستان در دستیابی به مقاصد شریعت بسیار ضعیف است و نتوانسته‌اند، به‌خوبی در جهت ایجاد منافع جامعه متمرکز شوند و سهام‌داران و کارکنان و گاهی سپرده‌گذاران بیش‌تر هدف فعالیت‌های آن‌ها بوده است. مشتقات در بانکداری ایران هنوز جایگاهی نداشته، قراردادهای بیع-ثمن و بیع‌العین نیز دارای مشکل شرعی بوده و به‌دلیل ریسک شرعی مورد استفاده واقع نشده و حتی مالزی نیز درصدد کاهش استفاده از این عقود است.

منابع و مأخذ:

فارسی:

افشار محمدیان، حسن (۱۳۸۹): *سیری در تحولات بانکداری اسلامی در جهان و ایران*، قابل دسترس در تارنمای

http://www.bmi.ir/Fa/uploadedFiles/PublishedFiles/۲۰۱۰_۱۱_۲۲۲۳۱/۱۳c۷a۲۴_۴۹۴bd۰fdc۲.pdf

احدی سرکان، یوسف: فرزانه، مرتضی: *ارتباط بین کفایت سرمایه و نسبت هزینه-درآمد با عملکرد بانک‌های خصوصی ایران طی سال‌های ۱۳۸۸-۱۳۸۳* قابل دسترس در

<http://marketingarticles.ir/ArtBank/۱۵۰۰.pdf>

بحیرایی، علیرضا: حامدی، رضا (۱۳۹۱): *مدل‌سازی و اندازه‌گیری کارایی بانک‌های ایران: با رویکرد تحلیل پوششی داده‌ها*، سومین کنفرانس ریاضیات مالی و کاربردها- دانشگاه سمنان.

تقی‌زاده، خدیجه (۱۳۹۱): *بانکداری اسلامی در برخی کشورهای جهانی*، ماهنامه بررسی مسائل و سیاست‌های اقتصادی، شماره‌های ۶ و ۷، صص ۴۷-۸۰.

حسن‌زاده، علی (۱۳۹۱): *مروری بر تجربیات موفق بانکداری اسلامی در جهان*، مطالعه موردی مالزی، مجله تازه‌های اقتصاد، شماره ۱۳۲، سال نهم.

محرابی، لیلا (۱۳۹۱): *ساختار بانکداری اسلامی در کشورهای اسلامی: نمونه موردی کشور مالزی*، گزارش پژوهشی شماره ۶، تهران: پژوهشکده پولی و بانکی.

میسمی، حسین (۱۳۹۴): *الگوهای مختلف اجرای بانکداری اسلامی، مقایسه تجربه ایران با سایر کشورها*، فصلنامه تازه‌های اقتصاد، شماره ۱۴۴.

انگلیسی:

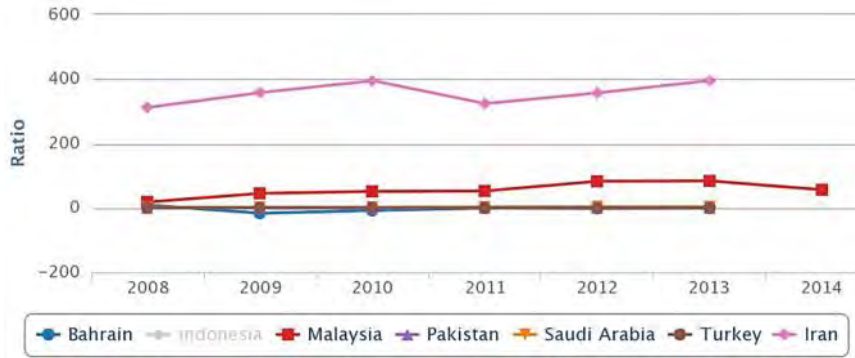
Omar Mohammed, M.; Abdul Razak, D. (2004); “The *Performance Measures of Islamic Banking Based on the Maqasid Framework*,” IIUM International Accounting Conference (INTAC IV).

Eddin Bedoui M. h. (2012); “*Shari‘a-based Ethical Performance Measurement Framework*,” working paper, Paris: Chairs for Ethics and Financial Norms.

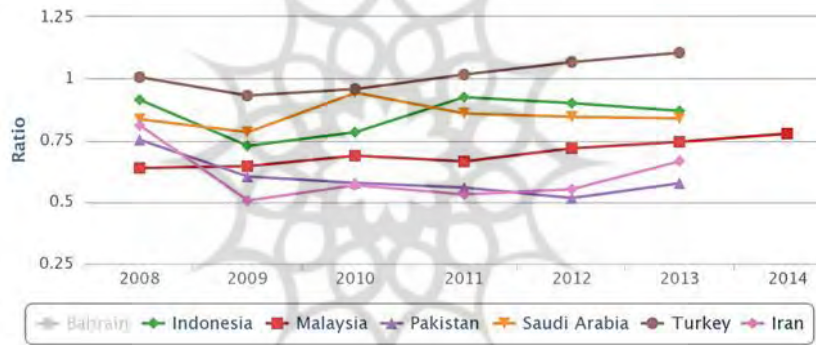
Ismath Bacha. O; Mirakhor.A.(2013); *Islamic Capital Markets: A Comparative Approach Hardcover*.

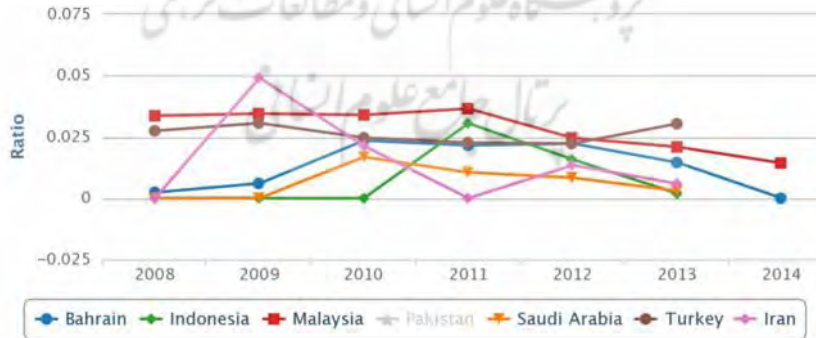
نمودار شماره ۹: سود هر سهم

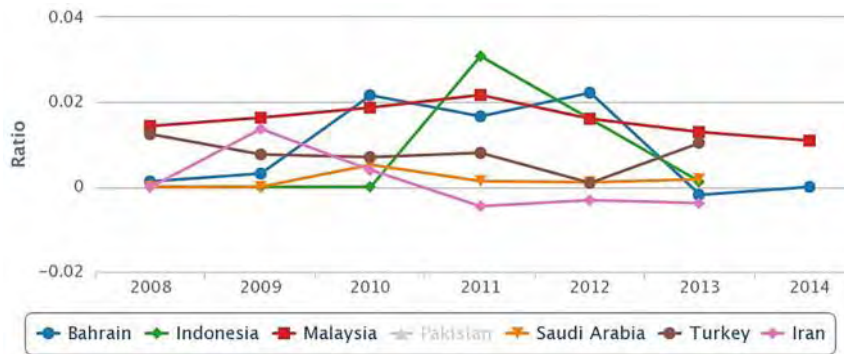
نمودار شماره ۱۰: نسبت تسهیلات ارائه شده به سپرده

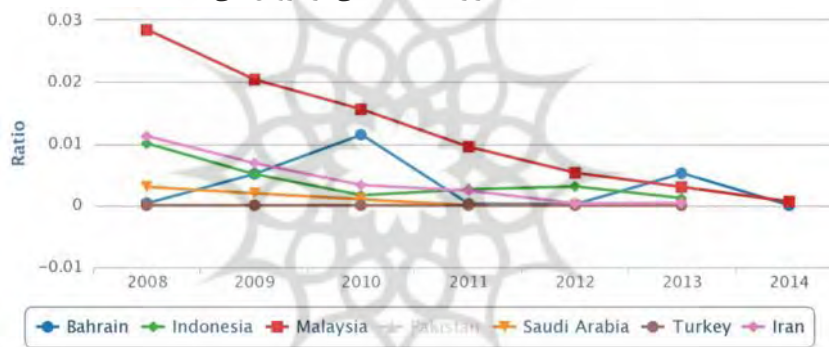
نمودار شماره ۱۷: ناخالص نسبت مطالبات معوق

نمودار شماره ۱۸: خالص نسبت مطالبات معوق

نمودار شماره ۲۲: قراردادهای مبتنی بر فروش آتی (سلف)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی